

## K r o n i k a

k neprestanemu napredku in opominja k resnemu vzgojno-organizatoričnemu delu, če hočemo Slovenci v doglednem času tudi na polju simfonične glasbe vsaj reproduktivno nekaj reprezentirati.

*France Marolt.*

## I N O Z E M S K I P R E G L E D

**Romain Rolland.** Letos v prosincu je ob šestdesetletnici tega »evropskega človeka« izšla v švicarski založbi Rotapfel (Zürich) nenavadna publikacija: *Liber amicorum Romain Rolland*, za katero so na poziv urednikov Georgesa Duhamela, Maksima Gorkega in Stefana Zweiga mnogi ugledni literati in znanstveniki, njegovi inozemski prijatelji in častilci, napisali pomembna voščilna pisma, ki v slavnostnih slogih in menda odkritosrčnih besedah javljajo internacionalna priznanja velikemu francoskemu romanopiscu, estetu, glasbenemu kritiku in — apostolu človečanske ljubezni, klicarju miru in sprave. Med častitkarji najdeš poleg redakterjev še mnoga zelo ugledna imena, tako so se avtorju slovitega romana »Jean Christophe« poklonili med drugimi Georg Brandes, Sigmund Freud, Jane Addams, Albert Einstein, H. G. Wells, Richard Strauss, Hermann Bahr itd. — Zanimiva knjiga v razrvani, sovražni povojni dobi nima vrstnice, slavljenec, tako vneto pozivajoči pacifist in odločni borec zoper »la grande peste de l'orgueil nationaliste« pa med sebi ravnimi evropskimi književniki ne — tovariša. Dobro je, da so ob času, ko intelektualci ustanavljajo mednarodna kooperativna udruženja, z močnim poudarkom pokazali nanj. Razen za mirotvorna prizadevanja in pobude svoje splošnoevropske umetnostno in politično-kulturne orientacije pa Rolland v polni meri zasluži časteče poklonitve tudi za svoje visoko slovstveno delo, ki je pognalo kali iz ene najjačjih sodobnih tvornih individualnosti, rastlo večinoma v plodnem prepajanju literature z muziko in se vse razbohotilo v prostrane razglede. —

Romain Rolland se je rodil 29. januarja leta 1866. v Clamecyju (dep. Nièvre). Študiral je v Parizu, kjer je postal najprej agrégé d'histoire, potem pa docteur ès lettres na podlagi glavne teze iz umetnostne zgodovine: *Cursus picturae apud Italos XVI. saeculi deciderit*, in postranske disertacije o Virih modernega liričnega teatra (opere).

Nekaj časa je Rolland predaval umetnostno in glasbeno historijo na Sorbonni, nato je dal slovo profesorskemu poklicu in mnogo potoval po Evropi. Končno se je naselil v Švici, kjer še danes doživlja svoje dni. Zgodaj se je posvetil umetnostni in predvsem glasbeni kritiki ter v tem udejstvovanju zbog svoje subtilne kultiviranosti, vnetega uglaševanja in impresionističnega presojanja (contra Taine, Brunetière et consortes) dosegel močne uspehe. Nastale so knjige: *Musiciens d'autrefois*, *Histoire de l'Opéra en Europe avant Lully et Scarlatti*, *Musiciens d'aujourd'hui*. S tehničnim znanjem, neobičajno ostrim zmisлом za sodoživljanje drugih velikih življenj in dokaj kritičnim eklekticizmom je zajel v znamenito zbirko »Vies des Hommes illustres« (tako daleč od Brantômea!) telesno in duševno življensko pot Beethovna, Michelangela in Tolstega. Imenovane tri knjige so neprekosljiv zgled impresionistične monografije. V prevodih jih pozna in ceni ves svet. Pridružilo se jim je pozneje še delo o Händlu.

Znameniti muzikalni estet in liricar se je poskusil tudi z dramatiko, pa ne preveč uspešno. Njegovi odrski umotvori so mu samo sredstvo za široko populariziranje političnih, verskih in obče človečanskih idejnih pripadnosti.

## K r o n i k a

V knjigi *Le Théâtre du Peuple* (*Essai d'esthétique d'un théâtre nouveau*) avtor podrobno razlaga svoja mnenja o namenu novega sodobnega gledališča, ki naj raste iz tvorčeve ideologije, izžarja navdušenje (*exaltation et enthousiasme*), se bori za dosego iskrenih prepričanj in izzveni v osvojitelno moraliziranje. Po teh načelih se ravnaajo vse Rollandove igre, pa naj bodo to drame za *Théâtre de la Révolution* (14. julij, Danton, Volkovi), ciklus *Tragédies de la Foie* (Sveti Ludovik, Aert in Zmagoslavje razuma) ali pa katerokoli njegovih poznejših, manj znanih dramskih del. V oduševljenju in proslavljanju herojskih tipov avtor često dokaj zanemarljivo dramatsko obliko in slog svojih tragedij. Kakor v monografiji, kjer v Beethovnu («najbolj herojski sili moderne umetnosti»), v Michelangelu («presunljivem nasprotju med junaškim genijem in nejunaško voljo») in Tolstem («najčistejši luči, ki je obsevala njegovo mladost») poveljuje duševno gigantstvo svojih junakov, tako se tudi v drami navdušuje za svoje Ludovike in Dantone ter kliče po njih. A sama glorifikacija še ne more vdahniti življenja, ki ga neizprosno zahteva oder. Tudi ideološko in moraliziranje ne.

Chef-d'oeuvre Rollandove silne ustvarjajoče potence je velikopotezni in v detajle dograjeni roman *«Jean-Christophe»* (1904—1912), psihološki življenjepis godbenika, posvečen *«Aux âmes libres, — de toutes les nations, — qui souffrent, qui luttent, et qui vaincront»*. Ljubezen do glasbe, ki Goethe o njej pravi, da odpira vrata v neskončnost, je zarodila to veliko delo, ki v svetovni literaturi nima tekmece (kaj bi z njim v primeru, recimo, z Brachvoglovim Emanuelom Bachom!). Ta mojstrovina je čudovit zgled kolaboracije dveh umetnosti, slovstvene in glasbene, ki se je prevesila v razmah pisane besede. Muzika je zaplodila umotvor in prevzela material literarnega izražanja. Noben književnik še ni umel tako globoko zaživeti z glasbo kakor Rolland. «Muzika, jasna muzika, kako je tvoja mesečna luč sladka od sirovega bleska pozemnega solca utrujenim očem! ... Ti si onstran dobrega, onstran zlega. Kdor se zateče k tebi, živi izven stoletij; potek njegovih dni bo en sam dan... Muzika, ti, ki si uspavala mojo razbolelo dušo in jo napravila močno, mirno in veselo, — moja ljubezen in moje vse — jaz poljubljam tvoja čista usta, skrivam obraz v tvoje medene lase in naslanjam svoje pekoče trepalnice na sladko dlan tvojih rok. Molčiva, najine oči so zaprte, a jaz vidim nedopovedni sijaj tvojih oči in pijem smehljaj tvojih nemih ust. In na tvoje srce prižet poslušam utripanje večnega življenja... Cel svet oblik se izrabi in prenovi znova. Samo ti ne mineš, nesmrtna glasba. Ti si morje notranjosti. Ti si globoka duša... Samo ti ne mineš. Ti si izven sveta.» (Iz predgovora k zadnji knjigi: *La nouvelle journée*.)

Roman, ki je v njem avtor opisal «la tragédie d'une génération qui va disparaître», obsega deset knjig, naslovljenih takole: *Jutranji svit*, *Jutro*, *Mladenič*, *Upor*, *Semenj na trgu*, *Antoaneta*, *V hiši*, *Prijateljice*, *Goreči grm* in *Novi dan*. — Na dolgo in tako vzneseno orisano življensko pot godbenika Krištofa je razpostavil Rolland budna znamenja svojih duhovnih teženj in vtisnil vanjo vse moči svojih pisateljskih vrlin: zgledno odkritosrčnost, idealno humanost, sovraštvo do vsega nizkotnega in licemerskega, ljubezen do herojstva in vročično, počutno in mistično nagnjenje do glasbe, v koje «svetlih zenicah ne odseva čemerni obraz življenja». —

Jean-Christophe je minuciozna vnanja in notranja podoba človeka-umetnika kot jo je v literaturi umel podati le še malokdo. «Evropejec po svojih sposobnostih pa tudi po svojih napakah je junak romana postal, une force

## K r o n i k a

de la nature'. Nevodljiv in zamotan nam predstavlja muzikalnega genija. Tudi stvariteljska sila je ravno nasprotno tistemu, kar bi bil ljubil grški duh. Preko pogledov modernega sveta, od nemškega mesteca, v svojem arhaizmu dremajočega, pa do Pariza, šumnega in nenavnega, in potem od Pariza prav do samote pogorij raste Jean-Christophe, trpi, se razcveta pa spet trpi in se končno umiri v vedrini narave» (Strowsky, Literatura, 1924). Le tu in tam se je v obširni koncepciji romana pisatelj malo oddaljil od preme zasnove, tako v nekaterih neštevilnih poglavjih srednjega dela (Jean-Christophe à Paris, tri knjige), kar pa veličini dela ni na kvar. Najlepša mesta te čudovite umetnine vsebujeta zlasti prva in zadnja knjiga (in Buisson ardent), ki jih je napisal avtor menda pod misteriozno šugestijo spajanja z muziko. Slog teh poglavij dokazuje to: sama moč brezbrežne, sferične godbe je vtisnjena vanj. Nasprotno pa na katerih straneh, ki jih pisatelju ni narekovalo strastno občutje melodičnega doživljanja, Gourmont deloma po pravici nazivlje njegov slog «style plâtreux».

Ostali Rollandovi romani, Colas Breugnon (1919), Pierre et Luce (povest pariške ljubezni), Clérambault («histoire d'une conscience libre pendant la guerre») in še drugi, očitujejo (zlasti poslednji) že preveč pisateljev evropsko-politični parti pris, ne dihaajo več tako močnega, vzvišenega lirizma in niso dosegli Krištofovega slovesa. Letos je izdal Rolland novo dramatsko delo: Igro Ljubezni in Smrti, ki spet riše veliko revolucijo. Družinski drami je avtor usomeril nacionalno dramo in spletel obe v močne kontraste. —

Za Francoze Romain Rolland ni propheta in patria kot sta to bila njegova znamenita druga-sodobnika Marcel Proust (umrl 1922), avtor sedanjo družbo opisujoče zbirke romanov A la recherche du temps perdu (ki samo zaradi zavrtanega sloga niso še bolj razširjeni) in zlasti Maurice Barrès (umrl 1924), ki se je iz vnetega individualista (Culte du Moi) razširil v gorečega nacionalista (Roman de l'Energie nationale), propovedujoč, da se «vsako živo bitje rodi iz izvestnega plemena, zemlje in vzdušja in da se genij razodeva samo, v kolikor se tesno veže na svojo zemljo in njene mrličce» (Appel au soldat). Rolland pa je pogledal preko mej svoje domovine in iz Francoza postal Evropejec, ki se je navdušen in prepričan postavil na čelo borcev zoper pogubne epidemije sovraštva in v prvo vrsto vojakov brez smodnika in jekla. Vsa njegova zadnja dela in že Krištof nosijo pečat te mirotvorne misije. Med svetovno borbo za materialistično nadvlado je bil Rolland eden prvih, ki je zaklical proti krvi in pustošenju. Poklonil pa se je tudi Ljenu in Trockemu, aux bûcherons héroïques, kljub temu, da je diktaturo proletariata ravno tako zavračal kakor caristično tiranijo. Pravičnosti mu v misijonskem delu za združenje narodov ni mogoče odrekati, saj zna vestno tehtati obe plati, obsojajoč i «nezdravje nemških mislecev i pretiranost pariških govornikov». Vendar pa se ne smemo čuditi, da so mu francoski narodnjaki zlasti med vojno, ko je domovina tako neskončno trpela, očitali in zamerili, da ni umel poslušniti bolealnemu utripanju francoskega srca, ko se, stoječ «nad bojnim metežem», ni odzval jadrnemu klicu očetnjave Racineove in Debussyjeve.

Toda danes, po temini tolikih težkih let, je Rollandovo navdušeno mirovno poslanstvo, četudi še ne kaže v popolno izpolnitev, prav gotovo jutranji svet boljših dni. Zakaj v Ljubezni je spočeto in potrjeno v notranjem boju za nesebičnost.

Pavel Karlin.